

Doktryna liberalna we współczesnym świecie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jacek Tembinka, *Węgiel skruszony żelazem*, „Polityka” 2015, nr nr 5 (2994), s. 46.
- Źródło: Dawid R. Kamerschen, Richard B. McKenzie, Clark Nardinelli, *Ekonomia*, Warszawa 1989.
- Źródło: Friedrich August von Hayek, *Droga do zniewolenia*, 2003, s. 48.
- Źródło: Ludwig von Mises, dostępny w internecie: wikiquote.org [dostęp 8.04.2020 r.].
- Źródło: John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, 1936 r., dostępny w internecie: cytatybaza.pl [dostęp 25.06.2020 r.].

Doktryna liberalna we współczesnym świecie

Źródło: Ibrahim Rifath, domena publiczna.

Doktryna liberalna w XX wieku została zdominowana przez spór doktrynalny między dwoma jej przedstawicielami, J.M. Keynesem, twórcą interwencjonizmu państwowego, i F.A. von Hayekiem, reprezentującym poglądy austriackiej szkoły liberalizmu. Poglądy obu wybitnych ekonomistów ukształtowała określona sytuacja historyczna. Warto również zauważyć, że doktryna liberalna rozwijała się w jakimś sensie cyklicznie. Po okresie wiary w „niewidzialną rękę rynku” następował okres akceptacji pewnych form interwencji państwa w gospodarkę, po czym zwolennicy doktryny ponownie wracali do przekonania, że największą wartością, jaką państwo może oferować jednostce, jest wolność, również w wymiarze gospodarczym.

Wiek XX obfitował w wydarzenia, które odbiły się również na sposobie postrzegania wolności gospodarczej. Zwolennicy szkoły austriackiej uważali, że powinna być ona całkowita, zwolennicy keynesizmu byli zdania, że bez interwencji państwa niemożliwe jest przeciwdziałanie kryzysom gospodarczym. Do dziś zwolennicy liberalizmu odwołują się w swoim sporze do jednego z tych ekonomistów, nie zawsze dostrzegając zmieniające się warunki gospodarcze i społeczne, które miały wpływ na ukształtowanie się ich poglądów.

Twoje cele

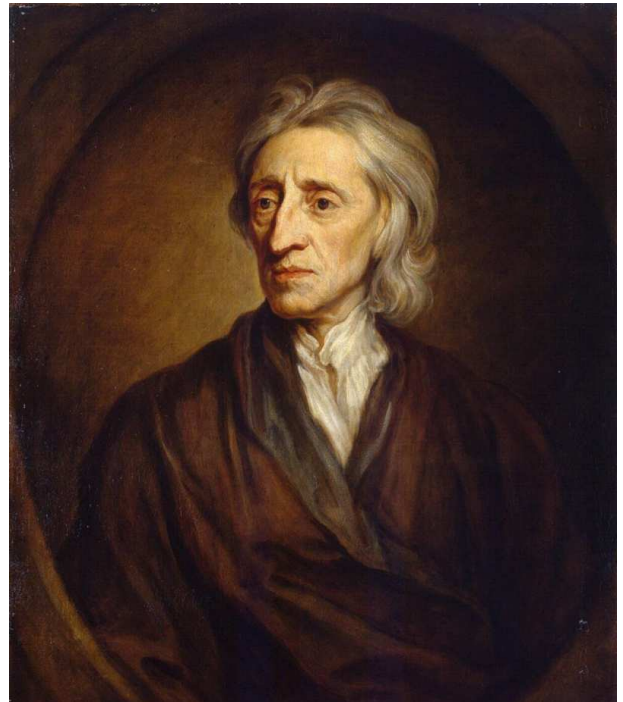
- Przeanalizujesz i porównasz podejścia do doktryny liberalnej Keynesa i Hayeka.
- Scharakteryzujesz poglądy Keynesa z wykorzystaniem okoliczności historycznych.

- Wskażesz na doświadczenia historyczne w poglądach austriackiej szkoły liberalizmu.

Przeczytaj

Liberalizm klasyczny narodził się w końcu XVIII wieku. Jego główne założenia to równość wszystkich wobec prawa bez względu na urodzenie i majątek oraz wiara, że każda jednostka jest zdolna zadbać o siebie. Narodziny liberalizmu były związane z odrzuceniem dawnych autorytetów, przede wszystkim autorytetu państwa i Kościoła, dwóch instytucji, które skompromitowały się w XVIII-wiecznej Francji. Równocześnie nie można zapominać, że czołowym teoretykiem liberalizmu był John Locke, którego zainteresowania wykraczały poza obszary gospodarcze i dotyczyły problemów społecznych. Locke głosił m.in. teorię, że każdy człowiek rodzi się jako „biała karta” i tylko od niego zależy, jak tę kartę zapisze.

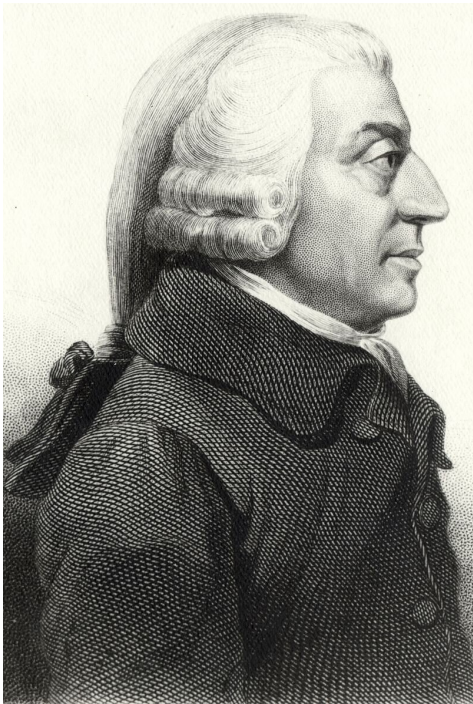
Liberałowie, odnosząc się do poglądów Locke'a, uważali, że poziom życia zależy wyłącznie od poziomu zaangażowania i pracy. Liberałowie zakładali również, że ludzie rodzą się dobrzy, odrzucali wiarę w naznaczenie jednostki grzechem pierworodnym. Ich zdaniem wszelkie błędy i przestępstwa, które człowiek popełnia w życiu, wynikają wyłącznie z błędnej socjalizacji, nie zaś z naturalnych skłonności jednostki.

John Locke – angielski filozof, lekarz, polityk i ekonomista. Twórca klasycznej postaci empiryzmu i liberalizmu. W ekonomii stworzył teorię wartości pieniądza, która stała się początkiem kierunku ekonomicznego zwanego monetaryzmem.

Źródło: domena publiczna.

Skutkiem takiej oceny jednostki jest doktryna, która zakłada, że każdy człowiek jest odpowiedzialny za siebie, a rolą państwa jest wyłącznie zapewnienie bezpieczeństwa i dbałość o wolność gospodarczą. Stąd pojawiają się kolejne rozwinięcia teorii – Adam Smith pisze o państwie jako „stróžu nocnym”, pojawiają się również zwolennicy „lesseferyzmu”, doktryny oczekującej od państwa całkowitego wycofania się z obszaru gospodarki i pozostawienia go w rękach

Adam Smith – szkocki myśliciel i filozof, autor badań nad naturą i przyczynami bogactwa narodów, które były jedną z pierwszych prób usystematyzowania wiedzy na temat historii rozwoju przemysłu i handlu w Europie.

Źródło: domena publiczna.

niezbędna okazała się interwencja państwa.

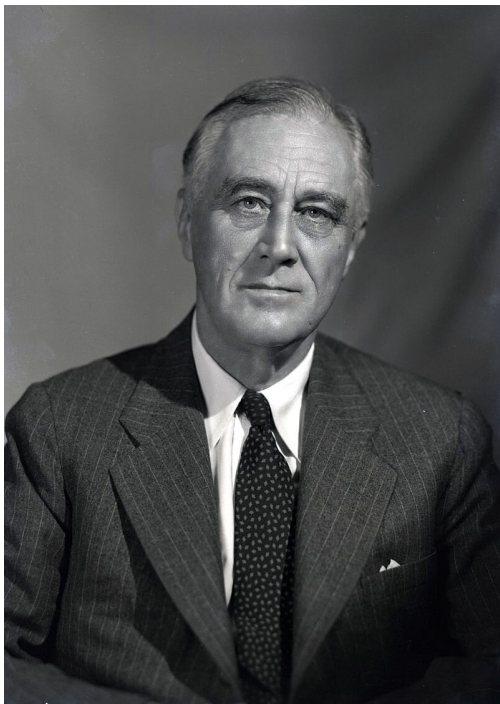
jednostek (z fr. *laissez faire* – pozwólcie działać).

Liberałowie klasyczni nie przewidzieli jednak, że gospodarka wolnorynkowa będzie podlegać cyklom koniunktury gospodarczej, a kiedy one się pojawiły, uznali, że rynek sam się wyreguluje. XIX wiek to okres, kiedy można zaobserwować okresy prosperity i kryzysów gospodarczych, które bardziej lub mniej skutecznie regulowały rynek. Próbowano niwelować to zjawisko, tworząc monopole lub spółki akcyjne, które włączały robotników w proces decyzyjny i rozszerzały ilość właścicieli, którym zależało na sukcesie finansowym przedsiębiorstwa. Jednak światowy kryzys gospodarczy, który rozpoczął się krachem na nowojorskiej giełdzie 24 października 1929 roku, okazał się na tyle poważny, że

Zastanów się, jaką obowiązującą wcześniej teorię ekonomiczną zakwestionował John Locke.

Światowy kryzys gospodarczy, który objął lata 1929–1933 (w państwach rolniczych trwał do 1935 roku), doprowadził do odmiennego spojrzenia na rolę państwa w gospodarce. Powodem mógł być rozmiar kryzysu, fakt, że objął wszystkie gałęzie gospodarki, objął cały świat i doprowadził do bankructwa banki, które uchodziły za niezniszczalne. Po wybuchu kryzysu prezydent Stanów Zjednoczonych, Calvin Coolidge, uważał, że gospodarka Stanów Zjednoczonych, a potem gospodarka światowa podniesie się sama. Przegrał jednak wybory w 1929 roku i nowy prezydent, Franklin Delano Roosevelt, postanowił zmienić rolę gospodarczą państwa i wprowadzić elementy [interwencjonizmu państwowego](#). Zastosował program „nowego ładu” (*new deal*).

Program wprowadzony przez Franklina Delano Roosevelta, jako lek na światowy kryzys gospodarczy, oparty był na teoriach ekonomicznych głoszonych przez Johna M.

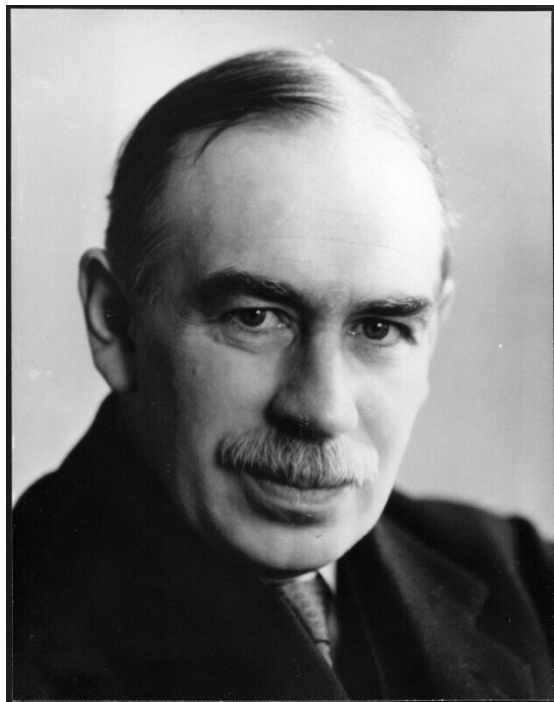
Franklin Delano Roosevelt – amerykański polityk, 32. prezydent Stanów Zjednoczonych, czterokrotnie wybierany na ten urząd w latach 1933–1945 z ramienia Partii Demokratycznej. Wprowadził do polityki gospodarczej państwa elementy keynesizmu, czyli interwencjonizmu państwowego.

Źródło: domena publiczna.

Keynesa. Zakwestionował on klasyczną teorię ekonomii, w której podstawowym kanonem było założenie, że „niewidzialna ręka rynku” powinna regulować wszystkie zależności gospodarcze, a państwo nie powinno się wtrącać ani ograniczać aktywności ekonomicznej jednostki. Najważniejszą zmianą, którą zaproponował Keynes, to dostrzeżenie, że rynek nakręca popyt, nie podaż. Ważne są jednostki dysponujące zdolnością nabywczą. Nawet największa ilość produktu na rynku nie przyniesie zysku, jeśli nie znajdą się chętni do jego kupna, posiadający na to środki. Poza tym Keynes twierdził, że niezbędna jest interwencja państwa i tylko dzięki niej i dzięki wprowadzeniu do gospodarki inwestycji finansowanych przez państwo i przez mechanizmy regulacyjne, jak planowanie strategiczne, możliwe jest wyjście z wielkiego kryzysu i zapobieganie następnym.

W okresie kryzysu jednym z największych problemów było masowe bezrobocie. Jeśli zaś sposobem na wyjście z niego miało być zwiększenie popytu, to było ono niemożliwe, gdy ludzie nie pracowali. Nie pracowali, nie zarabiali, nie wydawali, nie było potrzeby wypuszczania na rynek nowych produktów, nie było potrzeby zatrudniania bezrobotnych. Można powiedzieć: „błędne koło”. Dlatego Keynes proponował, by interwencja państwa przy wychodzeniu z kryzysu polegała na zatrudnianiu bezrobotnych. Twierdził na przykład, że należy zakopywać butelki z pieniędzmi, niech ludzie za określone wynagrodzenie wykopują je, a potem te pieniądze powinny trafić na rynek. W rezultacie – twierdził – obywatele będą mieli pracę i gospodarka zacznie się ruszać, ludzie zaczną kupować. W ten sposób kwestionował klasyczną zasadę Jeana Baptista Sayera, twierdzącego, że to podaż jest czynnikiem tworzącym popyt („Każda podaż ma swój popyt”). U Keynesa było odwrotnie: „Każdy popyt ma swoją podaż”. Czyli jeżeli jest popyt na jakiegokolwiek usługi czy produkty, to znajdzie się ktoś, kto będzie nam te usługi czy produkty oferował. Jego zdaniem, tego typu działania mogły doprowadzić do stymulacji gospodarki, ponieważ ludzie, pracując, będą chcieli zaspokajać swoje potrzeby, najpierw podstawowe, co doprowadzi do wzrostu opłacalności rolnictwa, potem również sięgną po produkty przemysłowe czy w końcu rozrywkę.

W swojej teorii Keynes odrzucił również leseferyzm, czyli wolność działań jednostki w obszarze gospodarki. Jego zdaniem dla właściwego funkcjonowania gospodarki niezbędny był interwencjonizm państwowy i inwestycje publiczne. Zdając sobie sprawę z braku środków w kasie dotkniętych kryzysem państw, zaproponował wprowadzenie długu publicznego. Zaproponował, żeby państwo przez emisję obligacji długoterminowych zadłużało się u swoich obywateli i te pieniądze inwestowało w walkę z bezrobociem. Zatrudnianie bezrobotnych przez państwo, np. przy budowie infrastruktury, oraz odpowiednie płace, które pozwalały im na zaspokajanie potrzeb, powodowało rozwój prywatnych przedsiębiorstw i dawało im możliwości transportowe.

John Maynard Keynes – angielski ekonomista, twórca teorii interwencjonizmu państwowego w dziedzinie ekonomii i finansów państwowych. Był synem logika i ekonomisty Johna Neville’a Keynesa i Ady Florence Keynes (z domu Brown) – brytyjskiej pisarki.

Źródło: Master Strategist, licencja: CC BY-SA 1.0.

Zastanów się, czy w dzisiejszym świecie państwa wykorzystują mechanizmy proponowane przez J.M. Keynesa.

Proponowane przez Keynesa rozwiązania gospodarcze były wykorzystywane przez państwa europejskie do lat 70. XX wieku, do tzw. kryzysów naftowych.

Kryzys naftowy, określany też mianem kryzysu paliwowego, energetycznego lub szoku naftowego – kryzys gospodarczy w historii gospodarki, który rozpoczął się w roku 1973 i objął wszystkie kraje wysoko uprzemysłowione i uzależnione od ropy naftowej oraz wszystkie dziedziny gospodarki światowej. W jego konsekwencji zmieniono sposób ustalania cen ropy naftowej na światowym rynku, w rezultacie zakończył się okres niskich cen tego surowca.

Przywódcy państw europejskich musieli zmierzyć się z nowymi wyzwaniem,

Friedrich August von Hayek – ekonomista austriacki i filozof polityki znany z obrony zasad gospodarki wolnorynkowej. Był jednym z najbardziej wpływowych ekonomistów austriackiej szkoły ekonomii, wniósł także wkład w rozwój nauki prawa i kognitywistyki.

Źródło: DickClarkMises, licencja: CC BY-SA 3.0.

ponieważ nastawiona na konsumpcję gospodarka została pozbawiona taniego, napędzającego ją surowca, a rządy państw zachodnich wróciły do bardziej monetarystycznego postrzegania gospodarki, odeszły od zbytniego w nią ingerowania. Wrócono do klasycznego pojmowania cykli koniunkturalnych, a polityce gospodarczej zaczęły przyświecać idee „nowej prawicy”, reprezentowanej przez Margaret Thatcher i Ronalda Reagana. Polityka ta była oparta na krytyce keynesizmu reprezentowanej przez F.A. von Hayeka.

W swoich teoriach Hayek sprzeciwiał się ingerencji państwa w gospodarkę. Był przeciwny pogładowi, że państwo powinno sterować popytem i ingerować w zjawiska

zachodzące w gospodarce. Jego zdaniem dla równowagi rynkowej właściwszy jest spontaniczny ład i samoregulacja procesów gospodarczych – miała to czynić „niewidzialna ręka rynku”. Hayek twierdził, że banki centralne powinny być pozbawione monopolu na system kreacji pieniądza, a rządy powinny wspierać model tzw. wolnej bankowości, ang. *free banking* – zdecentralizowanego systemu bankowego. Swoje poglądy Hayek skonkretyzował, obserwując skrajne formy realizacji planowania gospodarczego i [etatyzmu](#), proponowanego przez Keynesa. Obserwował działania władz III Rzeszy i Włoch, gdzie rządy bardzo rozbudowały system ingerencji instytucji państwa w gospodarkę, m.in. poprzez monumentalne budowle, których użyteczność została podporządkowana ideologii. Zauważył również, że państwo, planując inwestycje gospodarcze, zaczyna planować również prywatne życie obywateli i wkracza w obszary zastrzeżone tylko dla nich. Co jeszcze bardziej go zdumiało, obywatele, w swojej masie, nie protestują przeciwko ingerencji państwa, a jednostki sprzeciwiające się takiej polityce są eliminowane. Hayek uznał, że takie działania państwa, których celem jest planowanie życia obywateli, jest niebezpieczne.

Obywatele zaczynają przyzwyczajać się do ingerencji państwa, tracą własną inicjatywę, odzwyczajają się od podejmowania decyzji w sprawach gospodarczych i społecznych, zdając się na państwo i jego instytucje. W konsekwencji oczekują od instytucji państwa zaspokojenia swoich potrzeb, co prowadzi do politycznego zwycięstwa ruchów populistycznych, w skrajnych przypadkach faszystowskich. W swojej książce *The Road to Serfdom (Droga do zniewolenia)* – wydanej w 1944 roku – dowodził, że jedyną alternatywą dla totalitaryzmów jest liberalizm gospodarczy.

Jego praca została bardzo dobrze przyjęta przez świat naukowy, jednak uznano jej wartości filozoficzne (podkreślił to zresztą Keynes), a nie koncepcje gospodarcze. Można zauważyć, że w swojej teorii Hayek wrócił do idei klasycznego liberalizmu z przełomu XVIII i XIX wieku, głosząc konieczność naturalnego regulowania gospodarki cyklami koniunkturalnymi. Jednak ponad sto lat rozwoju społecznego i nauk biologicznych spowodowało, że zdaniem Hayeka obowiązki państwa nie sprowadzają się jedynie do zapewnienia bezpieczeństwa. Państwo ma również obowiązek, w ramach hasła „równość szans”, zapewnić równy i bezpłatny dostęp do nauki na poziomie podstawowym i średnim. Jego zdaniem, dopiero wówczas wszyscy będą mieli porównywalny start i tylko od osobistej inicjatywy i pracowitości każdego z obywateli będzie zależała jego pozycja społeczna. Hayek wraca do idei liberalizmu, ale zauważa konieczność realnego wyrównania szans wszystkich obywateli, bez chęci, niebezpiecznej jego zdaniem dla demokracji, planowania ich życia.

Wskaż, które z idei Hayeka mogły zabezpieczyć państwa i społeczeństwa przed zwycięstwem ruchów populistycznych.

Słownik

etatyzm

odmiana interwencjonizmu państwowego; przejmowanie przez państwo funkcji podmiotu gospodarczego; państwo jest inwestorem, pracodawcą, producentem, nabywcą i sprzedawcą określonych surowców, półproduktów, wyrobów gotowych, usług i technologii, eksporterem i importerem, kredytodawcą lub pożyczkobiorcą, organizatorem procesów gospodarczych, zarządcą, dysponentem i właścicielem przedsiębiorstw

fiskalizm

polityka państwa polegająca na dążeniu do osiągnięcia jak największych wpływów do budżetu poprzez nakładanie kolejnych obciążeń podatkowych na podatników

interwencjonizm państwowy

polityka gospodarcza państwa polegająca na ingerowaniu w mechanizmy rynkowe (np. poprzez sterowanie wartością waluty, dumping, ochronę rynku) w celu pobudzenia wzrostu gospodarczego oraz ograniczenia bezrobocia

keynsizm

teoria gospodarcza nawołująca do zwiększenia wydatków publicznych w celu ożywienia gospodarczego

liberalizm

teoria oparta na indywidualistycznej koncepcji człowieka i społeczeństwa, głosząca, że wolność i nieskrępowana przymusem państwowym działalność jednostek ma wartość nadrzędną i przyczynia się do rozwoju gospodarczego i społecznego

monetarizm

doktryna ekonomiczna charakteryzująca się silnym poparciem i wiarą w skuteczność mechanizmów rynkowych, a także niechęcią do nadmiernej interwencji państwa w gospodarkę

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania, a następnie dopasuj poglądy reprezentowane przez Johna Keynesa i odpowiedź na nie teoriami Friedricha von Hayeka.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PwL80ggeX>

John Keynes contra Friedrich von Hayek

John Keynes to zwolennik interwencjonizmu państwowego. Jego zdaniem, aby przeciwdziałać kryzysom, niezbędne są działania państwa. Przeciwnego zdania jest Friedrich von Hayek, przedstawiciel austriackiej szkoły ekonomii. Posłuchajmy argumentów obu ekonomistów, których spór zdominował teorie ekonomiczne w XX wieku. Tak prezentują ów spór ekonomiści z Instytutu Misesa:

Streszczenie Ogólnej teorii Keynesa

Lata trzydzieste XX wieku były naznaczone głęboką depresją z wysoką stopą bezrobocia i gwałtownym spadkiem produkcji. Warunki te doprowadziły wielu ekonomistów do ponownego rozważenia przyczyn bezrobocia i fluktuacji gospodarczych. Taki jest kontekst, w którym Keynes przedstawił swoją teorię. Kluczową ideą Ogólnej teorii jest fakt istnienia bezpośredniego i pozytywnego związku pomiędzy poziomem zatrudnienia a zagregowanymi wydatkami. Tak więc, według Keynesa, całkowity popyt determinuje poziom zatrudnienia w gospodarce, a zatem istnienie bezrobocia wskazuje, że zagregowany popyt jest niewystarczający, aby zatrudnić wszystkie czynniki wytwórcze. W rezultacie pełne zatrudnienie jest zdefiniowane jako sytuacja, w której poziom wydatków jest wystarczający, aby zatrudnić każdego (...).

Po pierwsze, Keynes twierdzi, że istnieje prawo psychologiczne, które rzekomo skłania jednostki do oszczędzania coraz większej części swoich dochodów wraz z ich wzrostem. Stwierdza, że na ogół osoba z większym dochodem ma tendencję do konsumowania mniejszej części niż osoba z niskimi dochodami. Tak więc, na poziomie makro, Keynes dostrzegł, iż społeczeństwo z rosnącym realnym dochodem skłania się do zwiększania swoich oszczędności bardziej niż proporcjonalnie. Dlatego też, w celu utrzymania stałego poziomu wydatków, konieczne jest, aby inwestycje zwiększyły się w celu uzupełnienia tego długotrwałego spadku konsumpcji. Ale, dla Keynesa, nie ma żadnego mechanizmu w rynku, który byłby zdolny połączyć oszczędności z inwestycjami. Zgodnie z Ogólną teorią przyczyną jest fakt, iż inwestycje nie zależą od oszczędności. Zamiast tego zależą od oczekiwań biznesu oraz preferencji płynności kredytodawców (która określa stopę procentową). Zatem dla Keynesa nie ma żadnej gwarancji, że długotrwały wzrost

skłonności do oszczędzania, który występuje zwykle, gdy dochód społeczny wzrasta, zostanie uzupełniony przez jakikolwiek wzrost bieżących inwestycji. Keynes wyciąga z tego wniosek, że kapitalizm jest skazany na systematyczny brak popytu, a zatem na przewlekły problem bezrobocia.

Po drugie, Keynes wyjaśnia, iż przyszłość ekonomiczna jest zawsze niepewna, a to sprawia, że przedsiębiorcy działają bardziej pod wpływem „zwierzęcych instynktów” niż kierując się racjonalną kalkulacją. Ogólna teoria wyjaśnia, że oczekiwania biznesu są zmienne i kapryśne, dlatego inwestycje (a więc zagregowane wydatki i zatrudnienie) będą zawsze niestabilne, prowadząc proces rynkowy do nieustannych silnych fluktuacji gospodarczych.

Z tych powodów doszedł on do wniosku, że w nieskrępowanym systemie kapitalistycznym wielkość rynkowego popytu będzie niewystarczająca i niestabilna, dlatego stopa bezrobocia będzie z reguły wysoka i niestabilna. Jednakże Keynes wierzył, że rząd może sprostać tym brakom poprzez kontrolę zagregowanych wydatków (...).

Po pierwsze, proponuje największą możliwą redukcję stóp procentowych, aby nakręcić prywatne inwestycje tak bardzo, jak to tylko możliwe. Jako drugi środek, skoro ludzie z wyższym dochodem są bardziej skłonni do oszczędzania, rząd powinien nałożyć redystrybucyjny system podatkowy, aby przekazywać dochody od bogatych do ludzi o większej skłonności do konsumpcji — to jest do tych z niższymi dochodami. Dzięki temu mnożnik inwestycyjny będzie wyższy. Takie jest uzasadnienie Keynesa dla systemów progresywnego opodatkowania. Jako trzeci środek, rząd powinien poczynić publiczne inwestycje, aby uzupełnić prywatne inwestycje, gdyż te nie są wystarczające. Zdaniem Keynesa, za pomocą tych mechanizmów rząd może zagwarantować, że wielkość zagregowanych wydatków zawsze pozostanie wystarczająca, by utrzymać pełne zatrudnienie (...).

Cztery fundamentalne błędy Keynesa

1) Teoria kapitału i rola czasu

(...) Według Hayeka brak teorii kapitału oznacza, że w modelu rozwiniętym w Ogólnej teorii czas nie jest uznawany za istotną zmienną. W świecie keynesizmu, kiedy popyt rośnie, wzrost podaży dóbr pojawia się niemal natychmiastowo. Dlatego też dla Keynesa struktura produkcji nie wymaga żadnej znacznej ilości czasu, aby wyprodukować dodatkowe ostateczne dobra, zaspokajając dodatkowy popyt zgłaszany przez konsumentów. Zatem Ogólna teoria nigdy nie rozważała możliwości, że pojawienie się niedoboru podaży może wystąpić. Zdaniem Hayeka to podejście jest błędne. Według niego czas jest centralną zmienną w zrozumieniu każdego procesu produkcyjnego.

Dynamiczna »równowaga« każdej struktury produkcji zależy od odpowiedniej koordynacji między »dojrzewaniem« inwestycji w postaci ostatecznych dóbr i usług a dochodem powstającym dzięki tym inwestycjom w postaci ostatecznego popytu. Tak więc, dla Hayeka największym problemem ekonomicznym jest to, że konsumenci powinni być gotowi »czekać« wystarczająco długo, aby umożliwić dobrom konsumpcyjnym wyłonienie się na ostatecznych rynkach. W przeciwnym wypadku pojawi się zjawisko inflacji i (...) zagrozi równowadze struktury produkcji. Właśnie dlatego dla Hayeka oszczędności są tak ważne.

2) Analiza monetarna versus analiza realna

(...) Hayek uważał, że Keynes traktuje rynek wyłącznie jak zestaw przepływów pieniężnych, a więc w Ogólnej teorii wszystko jest wyjaśnione poprzez pryzmat zmienności wydatków pieniężnych. Dla Hayeka takie podejście do problemu gospodarczego uniemożliwia skonstruowanie teorii, które pozwoliłyby zrozumieć proces rynkowy. Jak napisał Hayek: „nie jest zaskakujące, że pan Keynes zauważa, że jego poglądy były antycypowane przez pisarzy merkantylistycznych i zdolnych amatorów troska o zjawiska powierzchniowe zawsze oznaczała pierwszy etap naukowego podejścia do naszego tematu”.

3) Podejście makroekonomiczne

Model przedstawiony przez Keynesa nosi wyraźne cechy modelu makroekonomicznego. Jednak według Hayeka to podejście jest błędne, ponieważ ukrywa przed ekonomistą podstawowe mechanizmy zmian na rynku. Według tego modelu, w celu zrozumienia procesów rynkowych, ekonomiści muszą analizować gospodarkę z punktu widzenia zaangażowanych w nią podmiotów. Dlatego też istotnymi czynnikami są ceny względne oraz struktura inwestycji, a nie ogólna liczba inwestycji czy poziom płac. Zatem teoria Keynesa nie wystarczy, aby wyjaśnić procesy zachodzące na rynku.

4) Perspektywa krótkookresowa versus długookresowa

(...) Hayek krytykował Keynesa, ponieważ, jego zdaniem, jedynie przedsiębiorcy liczą się w perspektywie krótkookresowej, natomiast ekonomiści nie są w stanie wnieść właściwie żadnego wkładu na tym polu. Według Hayeka ekonomista posiada przywilej oraz obowiązek, by analizować średnio i długookresowe skutki podjętej polityki ekonomicznej. Hayek uważał keynesowską filozofię streszczoną w zdaniu „w dłuższej perspektywie wszyscy jesteśmy martwi» za szczyt naukowej nieodpowiedzialności, prowadzący do stosowania polityki, która może dać dobre rezultaty w krótkim czasie, jednak w dłuższym może okazać się niezwykle szkodliwa”.

Źródło: David Sanz Bas, *Hayekowska krytyka ogólnej teorii Keynesa*, przeł. Katarzyna Buczkowska, Tomasz Kłosiński, mises.org [online, dostęp: 1.01.2020]

Ćwiczenie 1

Wskaż, który z ekonomistów bardziej cię przekonuje. Uzasadnij swoją odpowiedź.

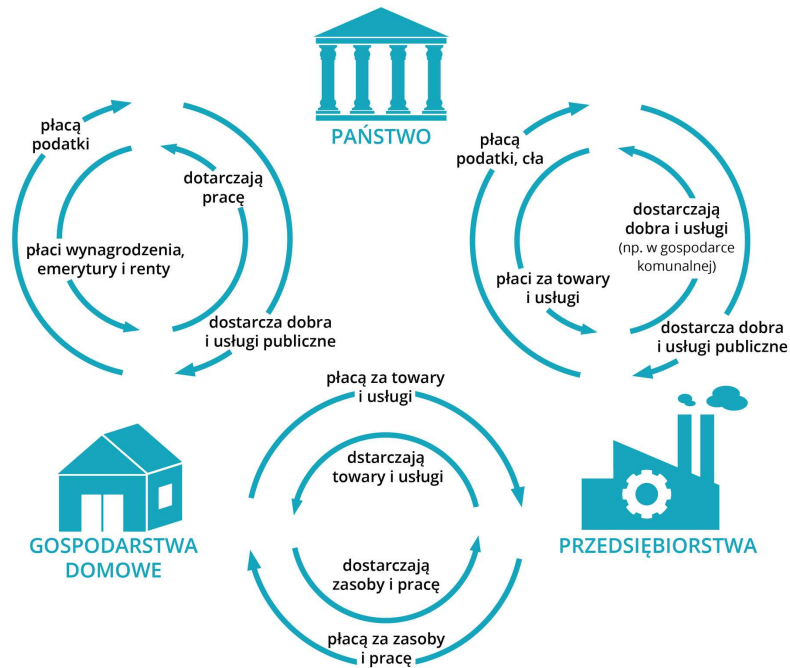
Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przeanalizuj schemat i wykonaj polecenie.

Funkcje państwa w gospodarce wolnorynkowej

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Dokończ zdanie.

W gospodarce wolnorynkowej obowiązkiem państwa jest...

- ☐ wprowadzanie systemów socjalnych.
- ☐ utrzymanie szkolnictwa, administracji i ochrony zdrowia.
- ☐ planowanie gospodarcze.
- ☐ tworzenie miejsc pracy.

Przeanalizuj tekst źródłowy i wykonaj polecenie.

((John Maynard Keynes

The General Theory of Employment, Interest and Money

Gdyby skarb państwa wypełniał stare butelki banknotami, zagrzebywał je w opuszczonych szybach węglowych na dostępnej głębokości i zasypał te szyby śmieciami, a następnie pozostawił wydostanie tych banknotów – w myśl doskonale wypróbowanych zasad *laissez faire* – prywatnym przedsiębiorcom (oczywiście po uzyskaniu dzierżawy terenu banknotonośnego), bezrobocie zostałoby przezwyciężone, a w wyniku tego zarówno dochód realny społeczeństwa, jak i jego kapitał rzeczowy osiągnęłyby prawdopodobnie poziom znacznie wyższy aniżeli istniejący obecnie. Rozumniej zapewne byłoby budować domy itp., jeżeli jednak stoją temu na przeszkodzie trudności natury politycznej i praktycznej, lepiej już zakopywać banknoty niż w ogóle nic nie robić.

Źródło: John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, 1936 r., dostępny w internecie: cytatybaza.pl [dostęp 25.06.2020 r.].

Wskaż, co Keynes uważał za sposoby na przezwyciężenie kryzysu gospodarczego.

☐

brak działań ze strony państwa

☐

wprowadzenie zasady leseferyzmu do gospodarki

☐

jakikolwiek działania, których celem byłoby ograniczenie bezrobocia

☐

organizowanie przez państwo robót publicznych

Przeanalizuj tekst źródłowy i wykonaj polecenie.

((Ludwig von Mises

Celem liberalizmu jest pokojowa współpraca wszystkich ludzi, jak również pokój między narodami. Jeśli wszędzie własność środków produkcji będzie się znajdowała w rękach prywatnych, a prawa, sądy i administracja będą traktowały obcokrajowców i obywateli na takich samych warunkach, to nie będzie miało dużego znaczenia to, gdzie przebiegają granice państw. (...) Nie będzie się już opłacało prowadzić wojen; nie będzie powodów do agresji. (...) Wszystkie narody będą mogły współistnieć w pokoju...

Źródło: Ludwig von Mises, dostępny w internecie: [wikiquote.org](https://www.wikiquote.org) [dostęp 8.04.2020 r.].

Wskaż, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Zdaniem autora, wprowadzenie zasad liberalizmu może doprowadzić do pokojowego współistnienia ludzi na świecie.	☐	☐
Ludwig von Mises był zwolennikiem upaństwowienia środków produkcji. Nawiązywał w tym do myśli Hayeka.	☐	☐
Do realizacji celów liberalizmu gospodarczego potrzebne jest sprawne i otwarte na inne narodowości państwo.	☐	☐
Metodą napędzania wzrostu gospodarczego, zdaniem liberałów, jest rozwój armii i przemysłu zbrojeniowego.	☐	☐

Przeanalizuj tekst źródłowy i wykonaj polecenie.

((Friedrich August von Hayek

Droga do zniewolenia

Uzasadniając swoje stanowisko, liberalizm opowiada się za najlepszym możliwym użyciem sił konkurencji jako środka koordynacji ludzkich przedsięwzięć, nie zaś za pozostawieniem wszystkiego w niezmiennym stanie rzeczy. Stanowisko to opiera się na przekonaniu, że w sytuacji gdy możliwe jest stworzenie konkurencji, staje się ona lepszym sposobem ukierunkowywania jednostkowych działań niż jakakolwiek inna metoda. Liberalizm nie tylko nie neguje, ale wręcz kładzie nacisk na niezbędność istnienia starannie przemyślanych ram prawnych, po to by konkurencja dawała korzystne rezultaty, oraz zwraca uwagę, że ani obecne, ani dawne reguły prawne nie są pod tym względem wolne od poważnych defektów. Nie przeczy on także, że tam, gdzie niemożliwe jest stworzenie warunków koniecznych dla skutecznej konkurencji, trzeba uciec się do innych metod ukierunkowywania działalności gospodarczej.

Źródło: Friedrich August von Hayek, *Droga do zniewolenia*, 2003, s. 48.

Uzupełnij tekst.

Zwolennicy są zwolennikami inicjatyw . Uważają oni, że drogą do rozwoju jest , ponieważ wymusza ona odpowiedzialność jednostki za własne życie. Zdaniem zwolenników liberalizmu jest najlepszym sposobem dla poprawy warunków życia i rozwoju gospodarczego. Uważają jednak, że wszelkie powinny odbywać się na podstawie i w granicach , którego strażnikiem jest . Zdaniem Hayeka, w sytuacjach wyjątkowych możliwa jest państwa w w celu pobudzenia inicjatyw prywatnych.

działania gospodarcze

konkurencja

pomoc

konserwatyzmu gospodarczego

ujednoczenie gospodarki

społeczeństwo

ruchy wolnościowe

prawa

ingerencja

działań zbiorowości

ujednoczenie

gospodarkę

państwo

politykę

konkurencyjność gospodarki

doktryny politycznej

państwowych

liberalizmu gospodarczego

indywidualnych

Ćwiczenie 5

Przeanalizuj tekst źródłowy i wykonaj polecenie.

((Dawid R. Kamerschen, Richard B. McKenzie, Clark Nardinelli

Ekonomia

Konkurencja, jeśli nic nie stanie jej na przeszkodzie, sprzyja wytworzeniu takiego układu stosunków, w którym, po pierwsze: będzie wytwarzane dobro każde, które ktoś wie, jak produkować i jak sprzedawać z zyskiem po cenie, przy której kupujący będą je przedkładać nad możliwe alternatywy, po drugie, to wszystko, co jest wytwarzane, jest wytwarzane przez tych, którzy potrafią to produkować co najmniej tak tanio jak ktokolwiek inny, kto faktycznie nie wytwarza tego, i po trzecie, wszystko będzie sprzedawane po cenach niższych niż lub co najmniej tak niskich jak te, przy których może ono być sprzedawane przez kogokolwiek, kto w rzeczywistości tego nie robi.

Źródło: Dawid R. Kamerschen, Richard B. McKenzie, Clark Nardinelli, *Ekonomia*, Warszawa 1989.

Rozstrzygnij, czy powyższy tekst został napisany przez zwolenników idei Keynesa, czy Hayeka. Odpowiedź uzasadnij, podając jeden argument z tekstu.

Rozstrzygnięcie: zwolennicy idei Keynesa ▼

Uzasadnienie:

Węgiel skruszony żelazem

U źródeł nieuchronnej konfrontacji Thatcher ze związkowcami leżało jednak przede wszystkim jej spojrzenie na sposoby rozwiązywania problemów gospodarczych, na jakie cierpiała Wielka Brytania; chodziło głównie o nieefektywny sektor państwowy i zbyt duże znaczenie związków zawodowych. Miękki konserwatyzm Heatha i elity partii nie odpowiadał nowej premier. Thatcher zaraziła się ideą liberalizmu ekonomicznego po lekturze Friedricha Hayeka. Obrona wolności i walka z socjalistycznym państwem odpowiedzialnym za upadek Wielkiej Brytanii stały się jej celami politycznymi.

Źródło: Jacek Tembinka, *Węgiel skruszony żelazem*, „Polityka” 2015, nr nr 5 (2994), s. 46.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wskaż, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Zdaniem M. Thatcher, głównym powodem problemów gospodarczych Wielkiej Brytanii był nieefektywny sektor przedsiębiorstw państwowych.	☐	☐
Zdaniem M. Thatcher, aby uzdrowić gospodarkę Wielkiej Brytanii, należało ograniczyć wpływy związków zawodowych.	☐	☐
M. Thatcher w swojej polityce gospodarczej kontynuowała politykę swoich konserwatywnych poprzedników i współpracowała ze związkami zawodowymi.	☐	☐
Głównym sposobem wybrnięcia przez M. Thatcher z kłopotów gospodarczych Wielkiej Brytanii były inwestycje państwowe w sektor wydobywczy.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Na podstawie tekstu źródłowego rozstrzygnij, czy Margaret Thatcher opierała swoją politykę gospodarczą na teorii Keynesa, czy Hayeka. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do dwóch argumentów.

Rozstrzygnięcie: teoria Keynesa ▼

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 8

Wykorzystując źródła z ćwiczeń 1–6, przyporządkuj poglądy do ich autorów.

J.M. Keynes

Państwo powinno kształtować popyt wewnętrzny poprzez zatrudnianie obywateli i wprowadzanie godziwych płac.

F.A. von Hayek

Państwo powinno przeciwdziałać bezrobociu.

Liberalizm gospodarczy jest zabezpieczeniem przed zwycięstwem populistów.

W krajach o gospodarce wolnorynkowej nie są potrzebne zależne od państwa przedsiębiorstwa.

Inwestycje państwowe są motorem napędzającym rozwój gospodarczy.

Zadaniem państwa jest realizowanie usług publicznych finansowanych z pieniędzy podatników.

Gospodarka wolnorynkowa wyzwala inicjatywę w obywatelach i sprzyja rozwojowi gospodarczemu.

Wolny rynek poradzi sobie w sposób naturalny z kryzysami gospodarczymi, a cykle koniunkturalne są naturalne.

Gospodarka, aby niwelować efekty kryzysów, potrzebuje interwencji państwa.

... ..

W przypadku braku pieniędzy
w budżecie państwo może się
zadłużać, aby inwestować.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Keynes *versus* Hayek. Dwa spojrzenia na liberalizm w XX wieku

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

6) porównuje założenia myśli liberalnej i konserwatywnej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- kompetencje informatyczne;
- umiejętność uczenia się;
- kompetencje społeczne i obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśni poglądy Keynesa i von Hayeka;
- oceni realność wprowadzenia w życie teorii obu ekonomistów;
- porówna idee i poglądy ekonomistów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- WebQuest.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć

2. Nauczyciel na poprzedniej lekcji dzieli klasę na dwie części. Jedną grupę uczniów prosi, aby przypomnieli sobie z historii, kiedy i w jakich okolicznościach społecznych narodził się liberalizm. Ich zadaniem jest również przygotowanie charakterystyki rozwoju gospodarki w XIX wieku. Zadaniem drugiej grupy jest przypomnienie sobie z podstaw przedsiębiorczości zasad cyklu koniunkturalnego.

3. Na początku lekcji, w ramach wprowadzenia, nauczyciel prosi przedstawicieli każdej z grup o krótkie scharakteryzowanie zadanych problemów.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy, dobierając uczniów losowo. Każda z nich dostaje zadanie przygotowania z wykorzystaniem multimediiów krótkich prezentacji na temat każdego z ekonomistów. Mają przygotować prezentację multimedialną z wyszczególnieniem 4 podstawowych tez każdej teorii.

2. Każda z grup przedstawia poglądy danego ekonomisty.

3. Nauczyciel po raz trzeci zmienia skład grup, na które podzielona została klasa, i przeprowadza dyskusję punktowaną na temat poglądów ekonomistów. Jedna grupa bierze udział w dyskusji, odwołując się do przygotowanej prezentacji i zadania domowego, druga grupa ocenia i punktuje dyskutujących.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel prosi jedną z osób, która punktowała dyskusję swoich kolegów, o podsumowanie. Prosi również 1–2 osoby o ustosunkowanie się do poglądów tego z ekonomistów, który bardziej je przekonał.

2. Podsumowując lekcję, nauczyciel prosi uczniów o wskazanie w polskiej polityce elementów teorii Keynesa lub Hayeka i dopasowanie ich do konkretnych działań lub polityków (partii politycznych).

3. Gdyby zabrakło czasu, nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie tego problemu w domu.

Praca domowa:

Ćwiczenia interaktywne.

Materiały pomocnicze:

Friedrich August von Hayek, *Droga do zniewolenia*, Arcana 2003.

Dawid R. Kamerschen, Richard B. McKenzie, Clark Nardinelli, *Ekonomia*, Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Warszawa 1989.

Jacek Tembinka, *Węgiel skruszony żelazem*, „Polityka” nr 5 (2994), 2015.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

W celu wykonania prezentacji można wykorzystać fragment audiobooka.